

medicine» has a right for scientific use. The scientist is attracted by Kobzar's ideas to combine achievements of scientific and folk pedagogy, school education and folk system of education.

The article provides the historical and pedagogical analysis of scientific studies of Sumy researcher, where he refers to T. G. Shevchenko poetry and prose and his «South-Russian Primer». It determines the interest of the Ukrainian classic to the issues of children's education and upbringing. The article focuses on further use and meaningful extension of the notion «folk education» in pedagogical works of Y.P. Stupak. Attention is also drawn to the important role of folklore in educating youth.

Key words: *Yuriy Petrovych Stupak, pedagogical views, Taras Grygorovych Shevchenko, «South-Russian Primer», folk pedagogy, folklore.*

УДК 377(09)(477.52)«196»

О. В. Шипарьова

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

СТАН ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ В 60-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті проаналізовано стан підготовки робітничих кадрів у закладах професійно-технічної освіти Сумщини в 1960-х роках. Акцентовано увагу на позитивних зрушеннях у розвитку мережі професійно-технічних навчальних закладів, збільшенні контингенту учнів, підготовці кваліфікованих робітників. Також звернено увагу на недоліки: недостатню матеріально-технічну базу навчально-виховного та виробничого процесу, проблеми в забезпеченні житлово-побутових умов для учнів і викладачів. Розкрито роль базових підприємств у поліпшенні навчання, проживання, а також проходження виробничої практики учнів професійно-технічних училищ.

Ключові слова: *професійно-технічна освіта, професійно-технічні училища, сільські професійно-технічні училища, міські професійно-технічні училища, технічні училища, кваліфікований робітник, механізатор сільського господарства, базові підприємства, мережа професійно-технічних навчальних закладів.*

Постановка проблеми. Професійно-технічна освіта України пройшла тривалий шлях розвитку. За цей час докорінно змінювалися навчальні заклади, нормативно-правова база, яка регламентувала їх роботу, підходи до підготовки кваліфікованих робітників. На сучасному етапі реформування важливо всебічно дослідити особливості розвитку системи професійно-технічної освіти в кожний період, урахувавши регіональний аспект розвитку професійно-технічних навчальних закладів. Північно-Східний економічний район України представляє собою цілісну систему розвитку господарства, освіти й культури, кожна складова якого впливає та зумовлює розвиток іншої. Північно-Східна Україна охоплює Сумську, Полтавську та Харківську області. Недостатнє вивчення особливостей розвитку професійно-технічної освіти даного регіону зумовило вибір теми дослідження, зокрема аналізу стану підготовки кваліфікованих робітників Сумської області в 1960-х роках.

Аналіз актуальних досліджень. Проблеми розвитку професійно-технічної освіти як історико-педагогічної проблеми порушені в низці праць видатних науковців.

До проблем історії розвитку систем підготовки кваліфікованих робітників звертались І. Лікарчук, А. Веселов, Н. Глазунова, С. Батишев, М. Пузанов, Г. Терещенко, О. Булгаков. Стан підготовки робітничих кадрів протягом 1959–1987 років схарактеризований педагогом Н. Глазуною [4]. Вплив науково-технічного прогресу на формування кваліфікованих робітничих кадрів розглянуто у працях видатних науковців С. Батишева [1], О. Булгакова [2]. Окремі аспекти реформування системи професійно-технічної освіти в контексті історичного досвіду представлені в наукових дослідженнях І. Лікарчука [5]. Науковці М. Пузанов, Г. Терещенко [7], А. Веселов [3] дали характеристику періодів розвитку професійно-технічної освіти. Особливості розвитку єдиного типу професійно-технічних навчальних закладів у 50–60-х роках ХХ століття порушено в працях О. Черкашиної [8].

Метою статті є аналіз стану підготовки кваліфікованих робітничих кадрів у професійно-технічних навчальних закладах Сумської області в 60-х роках ХХ століття.

Виклад основного матеріалу. У післявоєнний період професійно-технічна освіта Української РСР набула стрімкого розвитку. За статистичними даними, у 1961 році функціонувало 617 професійно-технічних навчальних закладів, у яких навчалося 189,8 тис. чол., у 1966 – 700 з контингентом 285,9 тис. чол., а в 1971 – 892, у яких навчалося 448,0 тис. чол. [6, 185].

З метою покращення підготовки механізаторських кадрів для колгоспів і радгоспів Сумської області сільські ПТУ для проведення виробничої практики були закріплені за колгоспами, де учні під керівництвом викладачів і майстрів виробничого навчання, використовуючи сільгосптехніку училищ і колгоспів, виконували на договірних умовах увесь комплекс передбачених навчальною програмою сільськогосподарських робіт у колгоспах [11, арк. 23].

У рішенні виконавчого комітету Сумської обласної Ради депутатів трудящих № 335 від 26 травня 1967 року відмічено, що протягом 1960–1967 років в області проведена значна робота з розвитку й удосконалення професійно-технічної освіти та поліпшення підготовки кваліфікованих робітників різних галузей народного господарства. Зросла кількість навчальних закладів, зміцнилася їх матеріально-технічна база, поліпшився склад інженерно-педагогічних працівників. Підвищився рівень навчання й виховання учнівської молоді [9, арк. 19–26].

За цей час навчальними закладами професійно-технічної освіти підготовлено 33585 чол. кваліфікованих робітників і механізаторів сільського господарства [9, арк. 20]. Загальні контингенти учнів зросли на

50 %, а річний випуск кваліфікованих робітників і механізаторів сільського господарства збільшився на 44 % [9, арк. 20]. За рахунок відкриття нових і розширення існуючих сільських професійно-технічних училищ збільшилася кількість учнівських місць на 1440 [10, арк. 108].

Значна робота з розвитку системи професійно-технічної освіти проведена в 1966 році. В області відкрито 5 нових професійно-технічних навчальних закладів, у тому числі 3 технічні училища. Прийнято на навчання 7936 чол., а в 1967 році в професійно-технічних училищах Сумської області навчалось 10550 чол.

Як зазначав начальник Сумського обласного управління професійно-технічної освіти в 1960-х роках М. Велигоцький, розвиток професійно-технічної освіти в області «ще відстає від зростаючих потреб народного господарства в кадрах кваліфікованих робітників» [9, арк. 20].

Питома вага річного випуску молодих робітників професійно-технічними навчальними закладами в загальній підготовці робітничих кадрів в області становить у промисловості лише 8 %, у будівництві – 40,4 %, у сільському господарстві – 84,3 % [9, арк. 20].

Переважна більшість робітників у промисловості й будівництві готувалася шляхом короткострокового курсового та індивідуального бригадного навчання безпосередньо на виробництві, що в багатьох випадках не відповідало вимогам техніко-економічного розвитку народного господарства 60-х років ХХ століття.

Немало є фактів, коли великі промислові підприємства й будови (Сумський ливарний завод «Центроліт», Охтирська нафторозвідка, Шосткинський хімзавод, Сумський завод електронних мікроскопів і електроавтоматики, Конотопський завод «Червоний металіст», Сумський м'ясотрест та інші) відчували гостру нестачу кваліфікованих робітників, але не вживали заходів до організації на своїй базі професійно-технічних училищ [9, арк. 20], що негативно відбивалося на ефективному використанні складної техніки. У 1969 році ситуація з підготовкою кваліфікованих робітників для зазначених промислових підприємств зазнала позитивних змін. На виробничій базі Шосткинського хімзаводу здійснювалося будівництво ПТУ на 400 учнів у м. Шостка. З числа великих підприємств на виробничій базі Конотопського заводу «Червоний металіст» не було необхідності в будівництві нового ПТУ, оскільки завод повністю забезпечувався робітничими кадрами, які проходили підготовку при Конотопському ПТУ № 4 [10, арк. 109].

Неповністю забезпечується кадрами кваліфікованих робітників Сумський машинобудівний завод імені Фрунзе, будівельні трести «Сумхімбуд», «Шостхімбуд», «Сумсільбуд», підприємства побутового обслуговування та інші [9, арк. 20].

Унаслідок недостатньої мережі навчальних закладів значна частина випускників загальноосвітніх шкіл не мала можливості одержати професійно-технічну підготовку, що ускладнювало своєчасне й ефективне залучення їх у виробництво.

Особливо відставав розвиток професійно-технічної освіти в Тростянецькому районі. У деяких містах і багатьох районних центрах області в 1960-х роках не було жодного навчального закладу професійно-технічної освіти.

У доповіді начальника обласного управління професійно-технічної освіти зазначено, що обласне управління профтехосвіти, керівники підприємств, будов та інших господарських організацій, виконавчі комітети міських і районних Рад депутатів трудящих не вживали належних заходів для відкриття училищ професійно-технічної освіти та зміцнення їх матеріально-технічної бази. Капітальні вкладення, які виділялися на розширення діючих і відкриття нових професійно-технічних училищ, використовувалися незадовільно. Наприклад, у 1966 році план капіталовкладень виконано лише на 87 % [9, арк. 21].

Із 23 навчальних закладів професійно-технічної освіти області 8 зовсім не мали гуртожитків (Свеське міське ПТУ № 3, Шосткинське міське ПТУ № 10 і Конотопське сільське ПТУ № 3, Лебединське сільське ПТУ № 4, Хотінське сільське ПТУ № 5, Роменське сільське ПТУ № 7, Зноб-Новгородське сільське ПТУ № 9), наявність місць у гуртожитках решти училищ забезпечувало лише 25,3 % учнів. У половині училищ не вистачало меблів, мали місце факти незадовільного побутового обслуговування учнів. У їдальнях Свеського міського ПТУ № 3, Хотінського сільського ПТУ № 5, Роменського сільського ПТУ № 7 та деяких інших був обмежений асортимент страв, якість їх низька, мало готувалося страв із дешевих сортів м'яса, субпродуктів, овочів, молока [9, арк. 21].

Відповідно до архівних джерел, протягом 1967–1969 років було побудовано гуртожиток на 261 місце для Конотопського сільського ПТУ № 3, у 1969 році введено в експлуатацію гуртожиток на 400 місць для Лебединського сільського ПТУ № 4 [10, арк. 109].

Протягом 1967–1969 років побудовано навчальні корпуси Конотопського ПТУ № 8, Лебединського сільського ПТУ № 4, добудовано Путивльське ПТУ № 9, де обладнано 4 навчальні кабінети та бібліотеку з читальним залом. У 1969 році велося будівництво навчальних майстерень для Роменського ПТУ № 2 та Кролевецького міського ПТУ № 11 [10, арк. 109].

У Свеському міському ПТУ № 3, Конотопському міському ПТУ № 4, Білопільському міському ПТУ № 5 виробниче навчання провадилося на застарілому устаткуванні, Сумське міське ПТУ № 12 недостатньо обладнане деревообробним устаткуванням, а Лебединське сільське

ПТУ № 4 – меліоративною технікою. Сумське ТУ № 1 не могло розпочати навчання токарів через нестачу токарних верстатів [9, арк. 21].

Керівники базових підприємств і будов (Свеського насосного заводу, Конотопського паровозоремонтного заводу, тресту «Шостхімбуд», «Сумхімбуд», «Сумсільбуд») мало приділяли уваги зміцненню матеріально-технічної бази училищ, забезпеченню їх сучасними верстатами, приладами й механізмами [9, арк. 21].

Окремі підприємства й господарські організації не завжди надавали учням оплачувані робочі місця для проходження виробничої практики.

В окремих училищах повільно впроваджувалися в навчальний процес досягнення науки, техніки, технічні засоби та інші активні форми й методи навчання [9, арк. 22], що негативно відбивалося на якості підготовки кваліфікованих робітників. Училища були недостатньо забезпечені підручниками.

Керівники окремих підприємств, будов та інших господарських організацій не створювали умов для правильного виробничого використання випускників училищ по спеціальності та присвоєному в училищі кваліфікаційному розряду, для підвищення їх кваліфікації [9, арк. 22], що призводило до значної плінності кваліфікованих робітників.

За інформацією обласного управління професійно-технічної освіти, виконавчі комітети міських і районних Рад депутатів трудящих не приділяли належної уваги роботі професійно-технічних навчальних закладів, не здійснювали будівництво гуртожитків, не завжди піклувалися про побут і відпочинок учнівської молоді. Зокрема не виконано рішення виконавчого комітету обласної Ради депутатів трудящих від 14 травня 1965 року № 351, яким було передбачено на 1967 рік будівництво гуртожитку для Конотопського сільського професійно-технічного училища № 3 за рахунок капітальних вкладень, що виділялися на житлове будівництво [9, арк. 22].

Відповідно до завдання, передбаченого постановою Ради Міністрів УРСР від 22 квітня 1967 року, з будівництва та введення в дію у строки Хотінського сільського професійно-технічного училища № 5 в 1969 році, Маловисторопського сільського професійно-технічного училища № 6 в 1970 році, обласним виконавчим комітетом не виконувалися через обмеження обсягу капіталовкладень, що виділялися на житлове будівництво [10, арк. 108].

Аналіз архівних документів показав [9, арк. 24–25], що для подальшого покращення підготовки кваліфікованих робітників і механізаторів сільського господарства були зобов'язані керівники комбінатів, трестів, підприємств, будов, радгоспів та інших господарських організацій виділяти професійно-технічним навчальним закладам, що діяли та утворювалися на їх базі, відповідні приміщення, безоплатно передавати училищам необхідне устаткування, машини, механізми,

прилади, інструменти й матеріали як для здійснення навчального процесу, так і для виконання в процесі виробничого навчання замовлень підприємств і організацій. Базові підприємства повинні були виділяти учням професійно-технічних навчальних закладів відповідно до планів і програм оплачувані робочі місця для проходження виробничого навчання й забезпечувати спецодягом, спецхарчуванням та іншими послугами за власний рахунок на рівних умовах із робітниками відповідних професій. Базові підприємства й організації мали забезпечувати організований прийом випускників навчальних закладів, використовувати їх на роботі відповідно до спеціальності та присвоєного в училищі розряду, надавати їм житло та створювати умови для підвищення кваліфікації.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, стан підготовки кваліфікованих робітників протягом 1960-х років у Сумській області характеризується позитивними зрушеннями. Виконувалися завдання з будівництва професійно-технічних навчальних закладів на виробничих базах великих підприємств. Здійснювалися заходи щодо покращення житлово-побутових умов для учнів сільських ПТУ. У зміцненні матеріально-технічної бази, поліпшенні навчально-виховного процесу велику допомогу надавали базові підприємства в комплектуванні обладнанням і наочними посібниками ПТУ. У той же час потребувала значного покращення навчально-виробнича та матеріально-технічна база училищ. Для створення об'єктивної картини розвитку професійно-технічної освіти Сумщини подальшого аналізу потребує проблема виробничого навчання учнів в окреслений період.

ЛІТЕРАТУРА

1. Батышев С. Я. Актуальные проблемы подготовки рабочих высокой квалификации / С. Я. Батышев. – М. : Педагогика, 1979. – 224 с.
2. Булгаков А. А. Профессионально-техническое образование в СССР на современном этапе / А. А. Булгаков. – М. : Высшая школа, 1977. – 311 с.
3. Веселов А. Н. Профессионально-техническое образование в СССР: Очерки по истории среднего и низшего профтехобразования / А. Н. Веселов. – М. : Профтехиздат, 1961. – 435с.
4. Глазунова Н. И. Подготовка рабочей смены: Развитие системы профессионально-технического образования. 1959-1987 гг. / Н. И. Глазунова. – К. : Вища школа, 1987. – 197 с.
5. Лікарчук І. Л. Професійно-технічна освіта України: історичний шлях і перспективи / І. Л. Лікарчук. – К. : Педагогіка, 1999. – 287 с.
6. Народна освіта, наука і культура в Українській РСР : Статистичний збірник. – К. : Статистика, 1973. – 320 с.
7. Пузанов М. Ф. Очерки истории профессионально-технического образования в Украинской ССР / М. Ф. Пузанов, Г. И. Терещенко. – К. : Вища школа, 1980, – 232 с.
8. Черкашина Е. Особенности развития единого типа профессионально-технических учебных заведений образования в 50-60 - е годы XX века [Електронний ресурс] / Е. Черкашина. – Режим доступу :

<http://www.info-library.com.ua/libs/stattya/1609-osoblivosti-rozvitku-edinogo-tipu-profesijno-tehnichnih-navchalnih-zakladiv-osviti-u-50-60-ti-roki-xx-stolittja.html>. –

Назва з екрану. Дата звернення: 17.03.2014.

9. ДАСО, ф. 2196, оп. 9а, спр. 224, 82 арк.

10. ДАСО, ф. 3427, оп. 1, спр. 607, 118 арк.

11. ДАСО, ф. 2196, оп. 11, спр. 163, 93 арк.

РЕЗЮМЕ

Шипарева А. В. Состояние подготовки квалифицированных рабочих в профессионально-технических учебных учреждениях Сумской области в 60-х годах XX века.

В статье проанализировано состояние подготовки рабочих кадров в учреждениях профессионально-технического образования Сумской области в 1960-х годах. Акцентировано внимание на позитивных сдвигах в развитии сети профессионально-технических учебных заведений, увеличении контингента учащихся, подготовке квалифицированных рабочих. Также обращено внимание на недостатки: недостаточную материально-техническую базу учебно-воспитательного и производственного процесса, проблемы в обеспечении жилищно-бытовых условий для учащихся и преподавателей. Раскрыта роль базовых предприятий в улучшении учебного процесса, проживания, прохождения производственной практики.

Ключевые слова: профессионально-техническое образование, профессионально-технические училища, городские профессионально-технические училища, сельские профессионально-технические училища, технические училища, квалифицированный рабочий, механизатор сельского хозяйства, базовые предприятия, сеть профессионально-технических учебных учреждений.

SUMMARY

Shyparova A. The state of training of skilled workers in vocational training institutions Sumy region in the 60-s years of the twentieth century.

Vocational education of Ukraine has passed a long way of development. During this time, the educational institution, the legal framework that regulated their work, approaches to the training of skilled workers radically changed. At the present stage of reform it is important to thoroughly study of the peculiarities of the development of vocational education in each period, taking into account the regional aspect of development of professional-technical educational institutions.

The problems of development of vocational education as historical and pedagogical issues have been risen in a number of works of the outstanding scientists.

The article analyzes the state of training of workers in institutions of vocational education in Sumy in the 1960-s. The author focuses on the positive changes in the development of the network of vocational education institutions, increasing school enrolment, training skilled workers. The tasks for the construction of vocational educational institutions on the production bases of large enterprises are performed. The measures to improve living conditions for rural students in vocational schools are implemented. In strengthening the material-technical base, the improvement of the educational process has provided great assistance basic enterprises in the acquisition of equipment and teaching AIDS in vocational schools. The heads of enterprises, construction sites, farms and other economic organizations were required to allocate vocational educational institutions, acted and formed on their basis the relevant premises, free of charge transfer to schools with the necessary equipment, machines, mechanisms, devices, tools and materials for implementation of the educational process and to perform in the process of industrial training orders of enterprises and organizations.

Attention is drawn to the shortcomings: insufficient material and technical base of educational and production process, the problems in providing living conditions for the students and teachers. The individual enterprises and economic organizations are not always provided the students with paid work placements for practical training.

In some schools there was a slow process of implementing into the learning process science, technology, engineering, and other active forms of learning, which negatively affect the quality of skilled workers. Schools were not provided with textbooks. The role of the key enterprises in improving education and residence, as well as practical training of the students of vocational schools is defined.

Key words: *vocational education, vocational schools, a city vocational school, rural vocational schools, technical college, a skilled worker, the mechanization of agriculture, the key enterprises, the network of vocational education institutions.*